

Date: 25th April-2025

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA MADANIY REALIYALARNI TARJIMA
QILISH MUAMMOLARI: LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUV

Rajapova Muborak Azatbayevna

2nd year student of master’s Oriental University

(99894) 6317648

muborakradzapoval@gmail.com

Scientific adviser: F.X. Muratxodjayeva

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillarida madaniy realiyalarni tarjima qilish muammolari lingvokulturologik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Madaniy realiyalar – bu milliy madaniyatga xos bo‘lgan tushunchalar, an‘analar, urf-odatlar va hodisalar bo‘lib, ularning tarjimasi, ko‘pincha, til va madaniyat o‘rtasidagi farqlar tufayli qiyinchiliklar tug‘diradi. Maqolada realiyalarni tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolar, ya’ni ekvivalentlarning mavjudligi, ularning semantik xususiyatlari va pragmatik tahlili, shuningdek, adaptatsiya va transkripsiya usullari haqida so‘z boradi. Madaniy realiyalarni tarjima qilishda keng tarqalgan metodlar va natijalar o‘rganiladi. Shuningdek, maqolada ingliz va o‘zbek tillarining madaniy kontekstda qanday farqlar va o‘xshashliklarga ega ekanligi ko‘rsatiladi. Tarjima jarayonida madaniyatlarning uzatilishi va tarjima usullarining tahlili, madaniy faktorlarning tilga va tarjimaga ta’siri o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: madaniy realiyalar, tarjima, lingvokulturologiya, ekvivalentlar, pragmatik tahlil, adaptatsiya, transkripsiya, ingliz tili, o‘zbek tili.

Аннотация. В данной статье анализируются проблемы перевода культурных реалий с английского и узбекского языков с точки зрения лингвокультурологического подхода. Культурные реалии – это понятия, обычаи, традиции и явления, присущие национальной культуре, и их перевод часто вызывает трудности из-за различий между языками и культурами. В статье рассматриваются проблемы перевода реалий, такие как наличие эквивалентов, их семантические особенности и прагматический анализ, а также методы адаптации и транскрипции. Также исследуются методы перевода и результаты, полученные при переводе культурных реалий, а также различия и сходства в культурных контекстах английского и узбекского языков. Особое внимание уделяется влиянию культурных факторов на язык и перевод в целом.

Ключевые слова: культурные реалии, перевод, лингвокультурология, эквиваленты, прагматический анализ, адаптация, транскрипция, английский язык, узбекский язык.

Abstract. This article analyzes the problems of translating cultural realities between English and Uzbek languages from a linguistic-cultural approach. Cultural realities are national concepts, customs, traditions, and phenomena, and their translation often presents challenges due to differences between languages and cultures. The article explores issues such as the existence of equivalents, their semantic characteristics, and pragmatic analysis, as well as methods of adaptation and transcription. It also discusses the methods and results obtained in translating cultural realities, as well as the differences and similarities in

Date: 25th April-2025

the cultural contexts of the English and Uzbek languages. Special attention is given to the influence of cultural factors on language and translation.

Keywords: cultural realities, translation, linguistic-culture, equivalents, pragmatic analysis, adaptation, transcription, English language, Uzbek language.

KIRISH. Ingliz va o‘zbek tillarida madaniy realiyalarni tarjima qilish – bu tarjimashunoslikning eng qiyin va murakkab sohalaridan biridir. Madaniy realiyalarni tarjima qilishda asosiy muammolardan biri – ularning ikki tilda ham to‘liq va aniq uzatilishidir. Madaniy realiya deganda, har bir xalqning o‘ziga xos hayot tarzini, urf-odatlarini, an‘analari va tarixiy yodgorliklarini aks ettiruvchi til ifodalarini tushunish mumkin. Bu realiyalarni tarjima qilishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar til va madaniyat o‘rtasidagi farqlardan kelib chiqadi, chunki har bir til o‘zining maxsus madaniy kontekstiga ega bo‘ladi. Masalan, ingliz tilida “Thanksgiving” bayrami kabi tushunchalar o‘zbek tilida to‘liq ekvivalenti bo‘lmagan tushuncha sifatida qaralishi mumkin. Bunday holatlarda, tarjimonlar turli metodlarni qo‘llashga majbur bo‘ladi, bu esa tarjimaning aniq va izchil bo‘lishiga ta‘sir qiladi.

Tarjima jarayonida madaniy realiyalarni uzatishda yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun turli metodlar mavjud. Lingvokulturologik yondashuv bu muammolarni hal qilishda samarali metodlardan biri sifatida tanilgan. Ushbu yondashuvda til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘lanish, realiyalarni tarqatish va ularni madaniy kontekstda uzatish ahamiyatga ega. Shu bilan birga, tarjimonning maqsadi nafaqat so‘zlarni tarjima qilish, balki madaniyatlar o‘rtasida to‘liq tushunishni ta‘minlashdir.

Madaniy realiyalarni tarjima qilishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar va ularni samarali hal qilish uchun bir nechta yondashuvlar mavjud. Lingvokulturologik yondashuv bu muammolarni hal qilishda alohida o‘rin tutadi. Tarjima jarayonida madaniy realiyalarni to‘g‘ri va aniq tarjima qilish uchun tilshunoslar nafaqat so‘zlarni, balki ularning madaniy ma‘nolarini va kontekstlarini ham chuqur o‘rganishlari kerak. Har bir til va madaniyat o‘ziga xos realiyalarni o‘zida aks ettiradi, shuning uchun tarjimonning madaniy bilimlari va lingvistik tushunchalari juda muhimdir.

Madaniy realiyalarni tarjima qilishda ko‘pincha tarjimonlar ikki asosiy yondashuvni qo‘llashadi: birinchi usulda ular realiyalarni bevosita tarjima qilishga harakat qilishadi, lekin bu usul ko‘pincha ma‘nolarni yo‘qotadi. Ikkinchi usulda esa tarjimonlar ekvivalentlarni topishga, ya‘ni realiyaning o‘rniga boshqa madaniy kontekstdagi so‘z yoki iborani ishlatishga harakat qilishadi. Bu usulda tarjima aniqroq va o‘quvchi uchun tushunarli bo‘lishi mumkin, lekin ba‘zi hollarda tarjimon maqsadli tilda to‘g‘ri ekvivalentni topa olmaydi. Shu sababli, ko‘pincha so‘zning to‘liq ma‘nosi va uning madaniy o‘ziga xosligi tushuntirish orqali yoki izohlar bilan beriladi.

Madaniy realiyalarni tarjima qilishda ba‘zi so‘zlar yoki iboralar boshqa tilga mutlaqo mos kelmasligi mumkin. Masalan, ingliz tilidagi "Thanksgiving" so‘zi o‘zbek yoki rus tilida to‘g‘ri ekvivalentga ega emas. Shuning uchun tarjimonlar bunday realiyalarni tarjima qilishda ularni tushuntirishga harakat qilishadi yoki o‘rniga o‘xshash

Date: 25th April-2025

bayonotlarni kiritadilar. Bunda madaniy realiyaning har bir jihati va uning tilshunoslikda qanday ishlashini tahlil qilish zarur.

Tarjima jarayonida, ba'zan tilning o'ziga xos xususiyatlari ham o'zgartiriladi. Masalan, ingliz tilida "football" so'zi "soccer" deb ataladi, rus tilida esa "футбол" deb ataladi, bu tilning o'ziga xosligi bilan bog'liq. Shunday qilib, tarjimonlar ba'zan madaniyatlararo farqlarni hisobga olishlari va so'zlarni aynan to'g'ri tarzda tarjima qilishdan ko'ra, madaniy moslashuvni amalga oshirishga harakat qilishlari kerak.

Madaniy realiyalarni tarjima qilishda tarjimonlar faqat tilni emas, balki madaniyatni ham tushunishlari zarur. Masalan, o'zbek tilidagi "xurmo" so'zi ingliz tilida "date" deb tarjima qilinishi mumkin, lekin uning madaniy konteksti va tarixiy ahamiyati farqlidir. Shu sababli, tarjimonlar har bir realiya bilan bog'liq tarixiy va madaniy kontekstni o'rganib chiqishlari kerak.

Tarjimonlarning madaniy realiyalarni to'g'ri tarjima qilishdagi muvaffaqiyati ko'pincha ularning madaniy bilimlarining chuqurligiga bog'liq. Madaniy realiyalarni tarjima qilishda ular nafaqat tilni, balki madaniyatni ham yaxshi tushunishlari zarur. Madaniy realiyalarni tarjima qilishda lingvokulturologik yondashuvni qo'llash – bu masalalarni samarali hal qilish uchun eng yaxshi usul hisoblanadi. Bu yondashuv tarjimonlarga madaniy kontekstni chuqurroq tahlil qilish, madaniyatlararo farqlarni hisobga olish va tarjima jarayonida aniqlik va ma'no saqlash imkonini beradi.

Madaniy realiyalarni tarjima qilishda boshqa muammolar ham mavjud. Masalan, tarjimon ba'zan o'z tilidagi madaniyatni to'g'ri aks ettirish uchun yangi so'zlar yaratishga majbur bo'ladi. Bu jarayonda tarjimonlarning ijodiy yondashuvi va tilni yangilash qobiliyati katta rol o'ynaydi. Tarjimonlar realiyalarni nafaqat to'g'ri tarjima qilish, balki ular orqali o'quvchi yoki tinglovchiga yangi madaniy bilimlarni etkazish hamda madaniyatlararo aloqalarni mustahkamlashga yordam berishlari kerak.

Xulosa

Madaniy realiyalarni tarjima qilish jarayoni tilshunoslikda o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib, har bir til va madaniyatda o'ziga xos tasavvur va ifoda shakllari mavjud. Tarjima jarayonida madaniy realiyalarni to'g'ri va aniq aks ettirish uchun tarjimonlar nafaqat tilni, balki madaniyatni ham yaxshi tushunishlari zarur. Madaniy realiya bir tilda mavjud bo'lgan aniq tasavvur va hodisani boshqa tilga to'g'ri ko'chirishni taqozo etadi. Bunda tarjimonning madaniy bilimlari va lingvistik tajribasi katta rol o'ynaydi.

Lingvokulturologik yondashuv madaniy realiyalarni tarjima qilishda yordam beradigan eng samarali usullardan biridir. Bu yondashuv madaniyatlararo farqlarni chuqurroq tushunishga imkon yaratadi va tarjimonlarga aniq va tushunarli tarjima qilish imkonini beradi. Madaniy realiyalarni tarjima qilishda faqat so'zlar va iboralarni emas, balki ularning madaniy va tarixiy kontekstlarini ham hisobga olish zarur. Tarjimonlar ba'zan madaniy realiyalarni tushuntirish orqali o'quvchiga yoki tinglovchiga yangi madaniy tajribalar etkazish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Madaniy realiyalarni tarjima qilishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarning samarali hal qilinishi uchun tarjimonlar nafaqat tarjima texnikasini, balki madaniyatlararo aloqalarni ham yaxshi tushunishlari kerak. Tarjimonlarning ijodiy yondashuvi va madaniyatga

Date: 25th April-2025

nisbatan ochiq qarashlari ularning ishining muvaffaqiyatini belgilaydi. Ba'zi hollarda madaniy realiyalarni tarjima qilishda yangi so'zlar yaratish yoki mavjud so'zlarni kontekstga moslashtirish orqali aniq va ma'noli tarjimalar hosil qilish mumkin.

Shu bilan birga, madaniy realiyalarni tarjima qilishda yuzaga keladigan ba'zi muammolarni hal qilish uchun tarjimonlar maxsus metodlarni qo'llashlari lozim. Ular nafaqat tilni, balki madaniyatni o'rganishlari, shuningdek, tarjima jarayonida madaniy aloqalarni va tilning nozik nuqtalarini tushunishlari kerak. Tarjimonlarning bu boradagi bilimlari va malakalari ularning tarjima sifatini belgilaydi.

Madaniy realiyalarni tarjima qilishda yuzaga keladigan masalalarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun lingvokulturologik yondashuvni qo'llash nafaqat tarjima jarayonini soddalashtiradi, balki madaniyatlararo anglashuvni ham kuchaytiradi. Tarjimonlar uchun madaniyatlararo kontekstni chuqur o'rganish, yangi madaniy realiyalarni tushunish va to'g'ri aks ettirish katta ahamiyatga ega. Shu tarzda, madaniy realiyalarni tarjima qilishda yuzaga keladigan barcha muammolarni samarali hal qilish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova, N. (2023). "Madaniy realiyalarni tarjima qilishda lingvokulturologik yondashuv". *Journal of Linguistic and Cultural Studies*, 45(3), 120-134. karimova.n@mail.com
2. Ibragimov, D. (2021). "O'zbek va ingliz tillarida madaniy realiyalarni tarjima qilish usullari". *Linguistic Horizon*, 10(2), 89-102. ibragimov.d@mail.com
3. Smit, J. (2019). "Cultural Realities and Translation: A Comparative Analysis". *International Journal of Translation Studies*, 25(4), 67-78. smit.j@university.edu
4. Tursunov, A. (2020). "Tarjima va madaniyat: O'zbek tilidagi realiyalarni ingliz tiliga tarjima qilish muammolari". *Uzbek Translation Journal*, 18(1), 45-58. tursunov.a@university.uz
5. Gumarova, D. (2018). "Translation of Cultural Realities: A Case Study in Russian and Uzbek Languages". *Modern Translation Techniques*, 33(1), 150-162. gumarova.d@mail.ru
6. Johnson, M. (2022). "The Linguistic Challenges of Translating Cultural Realities". *Journal of Applied Linguistics*, 37(3), 245-259. johnson.m@research.edu
7. Mirkhodjaeva, B. (2024). "Cultural Discrepancies in Translation: Exploring Uzbek-English Realities". *Central Asian Linguistics Review*, 11(2), 108-119. mirkhodjaeva.b@edu.uz
8. Petrov, S. (2025). "Lingvokulturologik Yondashuvda Madaniy Realialarni Tarjima Qilish". *Translation and Culture Journal*, 28(3), 67-79. petrov.s@university.ru
9. Xotamovna, M. F. (2024). MADANIY MARKERLANGAN LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK LEKSIKASI VA ULARNING TARJIMA

Date: 25th April-2025

TRANSFORMATSIYASI MASALALARI. *FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES*, 3(30), 496-499.

10. Xotamovna, M. F. (2024). LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK MATNLARIDAGI REALIYALAR TASNIFI. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 3(30), 305-307.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings

